

Terör-Din İlişkisi(zliği) Üzerine

Ahî ALBAYRAK*

ABSTRACT

About the (Un)connected of Terror and Religion. Terror has won an international feature by using technical development. Terror makes very bad social life but religion has some principle that correct social life. Terror and religion are remembered at together although they haven't shared denominator the cause of this is that some activists, are saying that they make their action for religion. In this article terror, the causes of terror, the aims of terror and anti connection of terror and religion is examined. It is examined that whether religion to agree whit the teror or not.

KEY WORDS: *Terror, Religion, Social Life, Aims of Terror, Causes of Terror.*

Giriş

Sosyal hayatta kendisini iyice hissettiren terör olgusu, günümüzde uluslar arası bir nitelik kazanarak, sadece bir milletin derdi olmaktan çıkmış ve tüm dünyayı ilgilendirir olmuştur. Çağın teknolojik gelişmelerini en iyi şekilde kullanan terör grupları son derece etkili ve etkileyici eylemler gerçekleştirmişlerdir. Bazı eylemciler, din adına bu eylemleri yaptıklarını ve referanslarını dinden aldıklarını iddia etmişlerdir. Bu tip eylemcilerin, özellikle intihar saldırıları şeklinde gerçekleştirdikleri saldırılar teröre yeni bir boyut kazandırmıştır. İşte bu eylemler sonucunda terör kavramı din ile birlikte anılır olmuş özellikle de "İslamcı terör", "İslamî terör" şeklinde isimlendirmeler yapılmaya başlanmıştır. Bu çalışmada terör, terörün amaçları, nedenleri ve terör din ilişkisi üzerinde durulmuş, terör ile dinin bağdaşıp bağdaşmayacağı irdelenmeye çalışılmıştır.

Şiddet ve Terör

Terör kavramının ifade ettiği alan belirgin olmakla birlikte tanımlanmasında önemli zorluklar yaşanmaktadır. Terör olgusunun çok yönlü ve karmaşık olmasının yanı sıra araştırmacının konumu ve yönelimine göre değişen terör olaylarını meşrulaştırma ve gayrı meşru kılma gayretleri, kavramın genel geçer bir tanımına ulaşılmasını engellemektedir.¹ Objektif bir tanımlamayı

* **Ar. Gör.**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

1 Mustafa Gündüz, *Basın ve Terör*; İzmir, 1996, s. 49.

zorlaştıran bir diğer neden de terörün birden çok tipinin bulunmasında yatmaktadır.²

Ancak terörün tanımlanmasına geçmeden önce onun kadar önemli olan şiddet kavramı üzerinde durulması gerekmektedir. Çünkü şiddet, terörle birlikte anılmakta hatta bazen onun yerine kullanılmaktadır. Ergil, terör sürecinin önkoşulu olarak nitelediği şiddeti şöyle tanımlamaktadır: “ Genel bir tanım olarak şiddet, yalnızca insan vücuduna zarar veren maddi bir saldırı değil, zihinsel ve duygusal bakımdan bireyde hatırı sayılır tahribata yol açan etkidir.”³ Doğan ise şiddeti şöyle tanımlamaktadır: “ Şiddet, fiziksel zarar ve ölümü kapsayacak şekilde kişiye ve başkalarına dönük tehdit veya fiziksel, sözel ve simgesel güçtür.”⁴

Genel olarak şiddet, kanuna uymamak, kişiye zarar vermek, hakaret etmek, onurunu kırmak, sükunet ve huzura son vermek, birinin hakkını çiğnemek, hırpalamak incitmek, canını acıtmak için zor kullanmak, yıkıcı aşırı davranışlarda bulunmak, abartılı şekilde öfke ifade etmek şeklinde kendini gösteren davranış şekilleri olarak değerlendirilebilmektedir.⁵ Türkdoğan şiddet konusunda şunları söylemektedir: “Şiddet, tarihi olarak bir insanlık olayıdır. Hayvanlar avlarını ararlar, insanın avı da hürriyettir. Şiddet de hürriyeti arar. Aşk ve sadizm, demokrasi ve tiranlık, namuslu olma ve safsata daima eylemin birbirine rakip, biri yumuşak öteki şiddet olmak üzere, iki akışı vardır. Bunlar karşılıklı olarak birbirlerine zıttırlar. Bu durum gösteriyor ki şiddet insan tabiatının derinliğinde kök salmıştır. Çünkü hayatın ilk başlangıcına kadar uzanır.”⁶

Michaud da şiddetle ilgili şu bilgileri vermektedir: “Bir karşılıklı ilişkiler ortamında taraflardan biri veya birkaçı doğrudan veya dolaylı, toplu veya dağınık olarak, diğerlerinin bir veya birkaçının bedensel bütünlüğüne veya törel (ahlaki/moral/manevi) bütünlüğüne veya mallarına veya simgesel ve sembolik ve kültürel değerlerine, oranı ne olursa olsun zarar verecek şekilde davranırsa, orada şiddet vardır.”⁷

Şiddetin tarihi kökenleri insanlık tarihine kadar götürülse de terör, özel zamanlarda ortaya çıkmakta ve bir halkın bilincindeki özel gelişmelere bağlılık göstermektedir. Ancak terör şiddeti kullanma tehdidini içerse de⁸ her türlü şiddet bir terör olayı olarak algılanmamalıdır.

Latince “terrere” den türetilen terör kelimesinin “ korkutulmuş olma, yoğun korku, korkuya yol açan eylem, dehşete düşürmek, korkup kaçırılmak,

2 Franco Ferracuti, “Terörizmi Teorileri”, *Uluslar arası Terörizm ve Uyuşturucu Madde Kaçaklığı Sempozyumu* Ankara, 1984, s. 218.

3 Doğu Ergil, *Türkiye’de Terör ve Şiddet*, Ankara, 1980, s. 3.

4 İsmail Doğan, *Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar*, İstanbul, 2000, s. 421.

5 Temel Demirel, “ Terörist mi Dediniz? Küreselleşme ve Terör”, *Küreselleşme ve Terör*, Der. M. Ali Çivelek, Ankara, 2001, s.27.

6 Orhan Türkdoğan, *Sosyal Şiddet ve Türkiye Gerçeği*, İstanbul, 1996, s. 146.

7 Yves Michaud, *Şiddet*, çev. Cem Muhtaroglu, YeniYüzyıl Kitaplığı, s. 8-9.

8 M. Gündüz, a.g.e., s., 50.

caydırmak” gibi anlamları bulunmaktadır.⁹ Ancak buradaki korkutma, yıldırma ve dehşete düşürme, yoğunluk olarak büyük çaplı, birey ya da bireylerin ruhsal durumlarını birden bire kaplayan korku durumunu ve şiddet halini ifade etmektedir.¹⁰ Bundan dolayı da yasa dışı faaliyet içerisinde olan grupların politik gayelerle gerçekleştirdiği her türlü şiddet eylemleri olarak değerlendirilen terör¹¹ toplumsal şiddetin bir unsurunu oluşturmaktadır.¹²

Terörizm, önceden belirlenmiş amaçlara ulaşmak için sistematik bir şekilde şiddete başvuran örgütlenmiş bir grup veya partilerin kullandığı yöntem¹³ olarak tanımlanabildiği gibi, insanları yıldırma, sindirme yoluyla onlara belli düşünce ve davranışları benimsetme için zor kullanma ya da tehdit etme eylemi¹⁴ olarak da tanımlanabilmektedir.

Güzel, terörü “Siyasi bir amaç için, örgütlü bir biçimde, birilerine karşı zora, şiddete başvurarak kaygı yaratıp istekleri kabul ettirmek ya da birilerini cezalandırmak için gerçekleştirilen bir eylem biçimi”¹⁵ olarak tanımlamaktadır.

Erkal da terörü sosyal bir olay olarak tanımlamanın yetersizliğine vurgu yaparak onu şöyle tanımlamaktadır: “Terör anarşiden farklı olarak belirli bir hedefe varmak üzere amaçlanan amaçlar dizisidir. Bu olaylar bir zincirin halkaları gibidir. Terör de hedef alınan toplum düzenine varncaya kadar sürdürülebilir. Şu halde bu süreç içerisinde yer alan olaylar ile karşı karşıyayız. Bu durumda, terörü bir sosyal olgu şeklinde düşünmemiz gerekmektedir.”¹⁶

Kuçuradi’ye göre terör “örgütlü bir grubun psikolojik baskı yoluyla siyasal, ideolojik istediklerini dolaylı olarak kabul ettirmek için; bu istediklerinin gerçekleşmesine engel oluşturduğunu düşündüğü kimseleri korkutmak, yıldırma ya da safdışı etmek için; veya doğrudan doğruya öç almak için, sistematik bir biçimde gerçekleştirdiği ya da gerçekleştirmekte tehdit ettiği, bazı insan haklarını çiğneyen ya da kamu veya özel mülke önemli sayılabilecek zararlar veren şiddet eylemleridir.”¹⁷

Karacan da terör hakkında şunları söylemektedir: “Terör ne bir konvansiyonel savaş şekli, ne adi bir suç, ne de iletişim araçlarına yarayan gelişigüzel bir deliliktir. Terörizmi farklı kulan en önemli özelliği onun belli politik amaçlara erişmek için kullandığı kendisine mahsus stratejisidir. Çeşitli ve birbiriy-

9 Mesut Karasahan, *Terörün Efendileri*, İstanbul, 2003, s. 21.

10 Necati Alkan, *Gençlik ve Terörizm*, Ankara, 2002, s. 11-12.

11 Lester A. Sobel, *Political Terrorism*, New York, 1975, s. 3.

12 İbrahim Balcioğlu, *Şiddet ve Toplum*, İstanbul, 2001, s. 90.

13 Mustafa Bağnaçık, *Terör, Terörün Sebepleri ve Türkiye’deki Görünümü Üzerine Bir Araştırma*, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1992, s. 11.

14 Mevlüt Bozdemir, “Terör mü ve Terörizm mi”, *SBF Basın Yayın Yüksek Okulu Yılığ*, C. 6, 1981, s. 523.

15 Cemal Güzel, “Korkunun Korkusu: Terörizm”, *Silinen Yüzler Karşısında Terör*, Der. Cemal Güzel, Ankara, 2002, s. 7.

16 Mustafa Erkal, *Sosyoloji*, Trabzon, 1982, s. 237.

17 İoanna Kuçuradi, “İnsan Haklarından Devlet Kavramına”, *Silinen Yüzler Karşısında Terör*, Der. Cemal Güzel, Ankara, 2002, s. 343.

le ilgisiz grupların ürünüdür. Soğuk savaş gibi bu mücadele de uzun ve belirsizdir.”¹⁸ Zaten terör esas olarak hedef aldığı kişinin grubun veya toplumun arkasındaki yönetim felsefesine, egemenlik ilişkisine saldırmaktadır.¹⁹

Terörün Amaçları

Terörün en önemli özelliği onun belli politik amaçlara ulaşmak için kullandığı kendine özgü stratejisinin olmasıdır. Bu stratejinin iyi anlaşılabilmesi için terörün yöneldiği amaçlardan en yaygın olanlarının incelenmesi gerekmektedir.

1. Terörist kendi amaçlarına uygun tepkiler yaratmaya çalışır: Her şeyden önce terörizm zayıfın güçlüye karşı kullandığı bir stratejidir. Terörist devleti baskıcı bir tepki göstermeye zorlamak suretiyle halkı devlete karşı döndürmek, devletin kaynak, istek ve enerjisini bitirmek ister.

Bu stratejinin en ilginç yönü, tüm terör hareketlerinde, teröristin kurbanına karşı kayıtsız olmasıdır. Bundan dolayı hareketten daha ziyade hareketin doğurduğu sonuç önemlidir.

2. Terörist reklam arar: Eğer tepki stratejisi başarılı olarsa, teröristin bir kamuoyu oluşturması gerekir. Bu nedenle terörist hareket gösterişli, dramatik olmalı ve şehirleşmiş bir yerde gerçekleştirilmelidir.

3. Terörist sosyal düzenin yıkılmasını ister: Terörist için korku ve panik, en az baskın kadar önemlidir. Hükümetlerin varlıkları vatandaşlarına adalet, düzen ve korkularından arınmış emin bir dünya verebilmelerine bağlıdır. Bu fonksiyonların yerine getiremeyen hükümetler halkın desteğini kaybeder. Bu yüzden teröristler varolan düzeni bozmak için ellerinden gelen gayreti gösterirler.

4. Terörist, tutukluların bırakılması, fidye almak gibi belirli kazançlar sağlamaya çalışır: Teröristin eylemlerini gerçekleştirmek için gerekli finansmanı sağlama yollarından biri de fidye almaktır.

5. Terörist işbirliği yapmaya zorlamak ister: Bu gaye genellikle devlet destekli terörün bir özelliğidir.

6. Terörist, düşmanını cezalandırmaya çalışır: Teröriste göre devlet, kendisine haksızlık etmiş, halk da kayıtsızlık gösterip ihanet etmiştir. Terörist grubun üyeleri de ihaneti cezalandırıp düzeni sağladıklarına inanırlar.²⁰

Terörist eylemlerde bulunan örgütlerin amaçları, faaliyette buldukları ülkelere ve onları yönlendiren odaklara bağlı olarak farklılıklar gösterebilmektedir.

Kışlalı'ya göre terörün amaçları şunlardır: “Adi şiddette amaç, bir varlığa zarar vermek ya da onu yok etmektir. Oysa terörist için şiddet bir amaç değil, araçtır. Örneğin sıradan bir katil, bir insanın ölmesini istediği için öldürür. Terörist içinse, önemli olan o insan ya da insanlar değil, onları öldürdüğü

18 İsmet Karacan, “Terörizm: Kavram ve Yapısı”, *Uluslar arası Terörizm ve Uyuşturucu Madde Kaçakçılığı Sempozyumu*, Ankara, 1984, s. 196.

19 Emre Kongar, *Küresel Terör ve Türkiye*, İstanbul, 2003, s. 73.

20 Karacan, a.g.m., s. 196-198.

zaman toplumda yaratacağı etkidir. Terörizmin amacı çok sayıda insan öldürmek değil, kitlelerin eylemlerinden etkilenmesini sağlamaktır. Kitlelerin dehşete kapılarak bir umutsuzluk içinde teröristin isteklerine boyun eğmekten başka çare olmadığını düşünmesini sağlamaktır.²¹ Teröristler bu amaçla medyayı da son derece akıllı bir şekilde kullanarak tüm dünyanın dikkatini çekmeyi başarmaktadırlar.²²

Terörizmin benimsediği bir diğer amaç da toplumun içinde karışıklık çıkararak direnme gücünü kırmak, sosyal ve siyasal zaafalarını belirleyerek arkasındaki halk desteğini zayıflatmaktır. Bu amaca erişmek için de terör, toplumda bulunan eşitsizliklerden, haksızlıklardan, dengesizliklerden, resmi makamların beğenilmeyen uygulamalarından faydalanmaktadır.²³

Terörizm, birtakım güçler tarafından ekonomik ve siyasal çıkarlar sağlamanın aracı olarak kullanıldığında ise amaç farklılık göstermektedir. Böyle durumlarda terörizmin amacı, bir kazanç elde etmek gayesiyle hedef alınan ülke ve toplumda elverişli ortamların oluşmasını sağlamaktır.²⁴

Terörün Nedenleri

Toplumsal olayları incelerken onları bir tek sebebe indirgeyerek açıklamak mümkün değildir. Dolayısıyla da toplumsal bir olay olan terör eylemlerini de bir tek sebeple açıklamak imkansızdır. Çünkü toplumsal hayatta bireyi sadece bir tek unsur etkilememekte, maddi manevi pek çok unsur onun terörize olmasına neden olabilmektedir. Genellikle terör, geri kalmış veya gelişmekte olan ülkelerin içerisinde sosyal, ekonomik, kültürel alanlardaki olumsuzlukların istismarına bağlı olarak, varolan ya da suni olarak oluşturulan ihtilalci fikir ve eylemlerin, belirli bir gaye için harekete geçirilmesi neticesinde ortaya çıkmaktadır.²⁵

N. Alkan terörün nedenlerini iç ve dış nedenler olmak üzere ikiye ayırmaktadır.²⁶ Burada dış nedenlerden bir başka ülkenin herhangi bir ülke üzerindeki emellerinde dolayı bazı yasa dışı grupları örgütleyerek yaptırdığı terör anlaşılmaktadır. İç nedenler de, ekonomik, siyasi, sosyo-kültürel, pedagojik, psikolojik nedenler olarak ifade edilmektedir.

Toplumdaki dengesiz gelir dağılımı terör odaklarının kullanmayı hedeflediği en önemli unsurlardan biridir. Özellikle genç kuşak yapılan propagandadan etkilenerek terör örgütlerine katılabilmektedir. Ülkemizde yapılan pek çok araştırmanın sonucunda terör örgütlerinin mensuplarının genellikle eğitim seviyeleri düşük, alt sosyo-ekonomik düzeyden gelen bireyler olduğu görülmektedir.²⁷

21 Ahmet Taner Kışlalı, *Siyasal Çatışma ve Uzlaşma*, Ankara, 1998, s. 37.

22 Yılmaz Altuğ, *Terörün Anatomisi*, İstanbul, 1985, s. 119.

23 Alkan, a.g.e., s. 16.

24 Alkan, a.g.e., s. 17.

25 Sabri Dilmaç, *Terörizm Sorunu ve Türkiye*, Ankara, 1997, s. 19.

26 Alkan, a.g.e., s. 37.

27 Alkan, a.g.e., s. 38.

Genel olarak bakıldığında, terör olayları daha çok geçiş toplumlarında kendini hissettirmektedir. Ekonomik açıdan gelişmiş sanayi toplumlarında terörün sebebi sosyal çözülmeyken, gelişmekte olan ülkelerde ekonomik paylaşımındaki adaletsizliğin giderilmesi hususunda ortaya çıkmaktadır.²⁸ Özellikle kentlerde gecekondularda yaşayan halkın beklentileri ekonomik gelirleriyle asla kıyaslanmayacak düzeydedir. Bu durum da beklentileri yeterince karşılanmayan mutsuz toplulukların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu yapıdaki kitlelerin bir kesimi ya yasa dışı yollarla arzularını tatmin etmeye çalışmakta ya da kendisine özlediği bir hayatı vaad eden yıkıcı unsurlarla ilişkiye geçmektedir.²⁹

Terörün bir başka nedeni de siyasi uygulamalardır. Özellikle siyasi partilerin iktidar olduklarında savundukları ilkelerin tersinde hareket etmeleri ve vaatlerini yerine getirmemeleri halkın içerisinde bir güven bunalımına neden olabilmektedir. Bu durum bazı partileri yıpratmakta ve radikal fikirlere sahip partileri öne çıkarmakta, bu da toplum içerisinde zıt kutupların mücadelesine neden olmakta ve toplumsal iç barış bozulması sonucunu doğurmaktadır.³⁰

Sosyal değerlerdeki hızlı değişimler, toplumda bir takım sapmalara ve uyuşmazlıklara neden olabilmektedir. Bu değişim döneminde yaşanan sıkıntı, buhran ve kaoslar, hem teröristleri ve şiddet taraflarını beslemekte, hem de onların toplumu olumsuz etkilemelerine neden olmaktadır.

Terörü besleyen önemli kaynaklardan biri de cehalettir. Bundan dolayı, cehaleti ortadan kaldırmaya yönelik her çeşit eğitim-öğretim faaliyeti aynı zamanda teröre karşı da etkili bir önlem niteliği taşımaktadır.³¹ Özellikle okur-yazar oranının düşük olduğu ülkelerde bu tür faaliyetler daha fazla önem kazanmaktadır. Çünkü eğitilmemiş insan kendisine telkin edilen fikir ve davranışları reddetme gücüne sahip olamayacaktır. Böylece daha kolay ikna edilecek ve yıkıcı faaliyetlerde bulunmaktan çekinmeyecektir.

Terörün çok önemli bir nedeni de bireylerin insanca yaşama ve kendini gerçekleştirme imkanlarının engellenmesidir. Bu tür engellemeler insanların sosyalleşmesinin de önüne geçmektedir. Sosyalleşemeyen, kendini gerçekleştiremeyen ve insanca yaşama hakkından yoksun bırakılan bireylerin de teröre başvurması bir sonuç olarak karşımıza çıkabilir.

Terörün bir diğer nedeni de insanın hırsı ve aç gözlü oluşudur. Daha çok şeye sahip olma ve daha çok güçlü olma isteği hırsa dönüştüğü zaman, insanlar akıl ve değerlerini bırakıp şiddet ve terör bataklığına saplanabilmektedirler.³²

28 Bağnaçık, a.g.e., s. 58.

29 *Terör ve Terörle Mücadele Durum Değerlendirmesi*, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1993, s. 80.

30 A. Gani Yıldırım, "Terörizm ve Türkiye", *I. Milletlerarası Doğu ve Güneydoğu Anadolu Güvenlik ve Huzur Sempozyumu Bildirileri* (Fırat Üniversitesi Yayınları), Elazığ 2000, s. 688.

31 Aklan, a.g.e., s. 48.

32 H. Onat, "Küresel Şiddet ve Teröre Köklü Çözüm: İnsan Olmanın Kök Değerleri Üzerine Yeniden Düşünmek ve Yüksek Güven Kültürü Yaratmak", www.hasanonat.com, onat@divinity.ankara.edu.tr

Toplumda bazı insanlar ön yargılarla dolu katı ideolojik saplantılar nedeniyle veya kendilerini kanıtlamalarının bir yolu olarak terör eylemlerine katılabildikleri gibi, uğrunda ölmeyi göze aldıkları bir değer için de terörize olabilmektedirler.³³ İnsanların uğrunda ölmeyi değer gördükleri unsurların başında onun inançları ve manevi duyguları gelmektedir.

Din ve Terör

İçerikleri bakımından birbirleriyle asla bağdaşmayan hatta paradoksal bir durum arzeden bu iki kavram son zamanlarda özellikle de ABD'ye karşı gerçekleştirilen 11 Eylül saldırılarından sonra sıkça birlikte telaffuz edilmeye başlanmıştır. Araştırmanın bu bölümünde terör ile din ilişkisi üzerinde durulacaktır. Ancak burada din denildiğinde genel manada din kavramı değil, özel olarak İslam dini kastedilmektedir. Zaten son zamanlarda din adına yapılan terör olaylarının odağında İslam dini mensuplarının olduğu gözlenmektedir. Batı tarafından İslamla terörün yan yana anılmasının nedeni Batılıların İslamı değerlendirişleriyle ilgilidir. Lewis'e göre, Batılılar, İslamı saldırgan ve savaşçı bir din olarak, Müslümanları da kendi inanışlarını ve kanunlarını silah zoruyla yaymaya çalışan cengaverler olarak algılamaktadırlar.³⁴ İslamla terörün birlikte anılmasının bir diğer nedeni de aşırı uç bazı Müslümanların eylemlerini Kur'an'a ve hadislere dayandırarak kutsallaştırmalarında yatmaktadır.³⁵ İslam ve terör arasında ilişki kurulmasının bir diğer nedeni de İslamdaki cihat anlayışıdır. Din adına terörist eylemler yapan gruplar hem davalarını meşrulaştırmak hem de taraftarlarını harekete geçirebilmek için cihat anlayışını kullanmaktadırlar.³⁶

Aslında, İslam literatüründe cihat doğrudan savaş anlamına gelmemektedir. Ancak düşmanla savaşmak konusunda bütün gayret ve imkanların kullanılması nedeniyle kelime savaş anlamında da kullanılmıştır. Kur'an'ı Kerim'de otuz dört yerde bu kelime geçmesine rağmen sadece dört yerde doğrudan savaş anlamı kastedilmektedir.³⁷ İslam Hukukçularına göre, kavram savaş anlamında kullanılsa bile başka ülkelere savaş ilan etmek siyasi otoritenin emrine verilmiş; bireylere, siyasi gruplara kendi başlarına başkalarına savaş ilan etme hakkı tanınmamıştır.³⁸

Burada sorulması gereken soru şu olmalıdır: Gerçekten İslam dini mensuplarına terör ve şiddeti emretmekte midir, ya da kutsal metinlerinde böyle bir emir var mıdır? Bu sorunun cevabı eğer hayır ise, bu durumda müslümanları terör olaylarına iten sebepler nelerdir?

33 Gündüz, *a.g.e.*, s. 71-72.

34 Bernard Lewis, *İslam'ın Siyasal Dili*, çev. Fatih Taşar, İstanbul, 1992, s. 111.

35 B. Lewis, *İslam'ın Krizi*, çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul, 2003, s. 120.

36 John L. Esposito, *Kutsal Olmayan Savaş İslamcı Terör*; çev. Nuray Yılmaz - Ertan Yılmaz, İstanbul, 2003, s. 43.

37 Bekir Karlığa, "Din, Terör, Savaş ve Global Etik İhtiyacı", *İslam'da Terör ve İntihar Saldırıları*, Edit. Ergün Çapan, İstanbul, 2004, s. 65-67.

38 Ali Bulaç, "Cihad", *İslam'da Terör ve İntihar Saldırıları*, Edit. Ergün Çapan, İstanbul, 2004, s.88.

Böyle bir soruya en sağlıklı cevabı Kuranı Kerim’de bulmak mümkündür. Kuran bir insanın ya da insan grubunun haksız bir şekilde ve kasıtlı olarak öldürülmesini ağır bir suç saymıştır. “Kim bir mü’mini kasten öldürürse onun cezası, içinde ebedi kalmak üzere gireceği cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, onu lanetlemiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır.” (Nisa süresi, 4/93)

Başka bir ayette de savaş sırasında karşı tarafa nasıl muamele edileceğini açık bir şekilde dile getirmiştir: “Sizinle savaşanlarla siz de Allah yolunda savaşın. Fakat haksız yere saldırmayın, haddi aşmayın. Muhakkak Allah haddi aşanları sevmez.” (Bakara suresi, 2/190)

Yine Kuran sebepsiz yere savaşmayı da doğru bulmamakta ve inananlara şu ikazı yapmaktadır: “Kendileriyle savaşılana (mü’minlere) zulme uğramış olmaları sebebiyle savaş konusunda izin verildi. Şüphe yok ki Allah, onlara yardıma mutlak surette kadir.” (Hac suresi, 22/39)

Kuran sosyal hayatın düzenine de çok büyük önem vermiş, fesadı, bozgunculuğu şiddetle yasaklamıştır. “Allah ve Resülüne karşı savaşanların ve yeryüzünde düzeni bozmaya çalışanların cezası ancak öldürülmeleri, asılmaları veya el ve ayaklarının çaprazlama kesilmesi, yahut da buldukları yerden sürülmeleridir. Bu onların dünyadaki rüsvaylığıdır. Onlar için ahirette de büyük azap vardır.” (Maide suresi, 5/33)

Sosyal düzenle ilgili bir başka ayet de şöyledir: “Eğer mü’minlerden iki grup birbirleriyle vuruşurlarsa aralarını düzeltin. Şayet biri ötekine saldırırsa, Allah’ın buyruğuna dönünceye kadar saldıran tarafla savaşın. Eğer dönerse artık aralarını adaletle düzeltin ve adaletli davranın. Şüphesiz ki Allah adil davrananları sever.” (Hucurat suresi, 49/9)

Bu ayetlerden yola çıkarak yukarıdaki sorunun cevabını İslam insanlara kendine inansın inanmasın kötü uygulamaları onaylamaz şeklinde vermek mümkün görünmektedir. Çünkü burada görülmektedir ki İslam, savaş, kargaşayı, terörü, şiddeti kötü ve çirkin saymakta, bunun aksine barışı, güvenliği, adaleti ve sosyal düzeni öncelemektedir. Bu da terörün amaçlarıyla herhangi bir benzerlik göstermemektedir. Hatırlanacağı gibi terör, toplum içerisinde korku salmayı, güven duygusunu yok etmeyi, sosyal hayatın düzenini bozmayı ve kargaşa çıkarmayı hedeflemektedir.

Öte yandan İslam dini, terörün nedenlerini de ta işin başından halletmek amacıyla sosyal hayatı düzenleyen bir takım prensipler getirmektedir. Mesela; insanların birbirlerini kandırmalarını, aldatmalarını ve birbirlerine kötülük yapmalarını yasaklayarak toplum içerisinde güven ortamının oluşmasını hedeflemektedir. Yöneticilere de yönetimi altındaki insanlara adil ve ölçülü davranmalarını, onlara bir söz verdiklerinde bu sözlerini yerine getirmelerini emrederek, onların isyan etmelerinin önüne geçmektedir. Yine İslam, iyiyi kötüden ayırabilmeleri için insanların eğitimine de çok büyük önem vermektedir. Bilindiği gibi ilk inen ayet eğitimle ilgilidir. (Alak suresi, 96/1)

İslam Dinini en iyi anlayan ve başkalarına anlatan Hz. Peygamberin hayatının hiçbir döneminde de onun terör ve şiddet içeren bir uygulaması gö-

rülmemekte, aksine o, iyiliği, doğruluğu, sevgi ve şefkat dolu davranışları, güzel ahlakı emretmektedir. Hz. Peygamberin ve Müslümanların Mekke müşrikleri tarafından reva görüldükleri şiddet bilinmektedir. Müşriklerin, Hz. Peygambere uygulamak üzere aralarında tartıştıkları bağlamak, sürgün etmek ve öldürmek gibi hususlar birer şiddet yöntemini içermektedir. Müşrikler her fırsatta Müslümanlara ellerinden gelen şiddeti uygulamalarına karşın Hz. Peygamber onlara asla aynı yöntemle karşılık vermemiştir. O, hem aile içi şiddeti hem de toplumsal şiddeti söz ve davranışlarıyla reddetmiş, sevgi ve saygıya dayalı bir davranış tarzını tavsiye etmiştir. O, şiddetle ilgili tavrını şu sözleriyle dile getirmiştir: “Allah Teâla beni şiddet uygulayan birisi olarak göndermedi, bilakis eğitici ve kolaylaştırıcı olarak gönderdi.”³⁹

Hz. Peygamber savaş sırasında bile düşmanlarına işkence yapılmasını yasaklamıştır. Bedir Savaşı’nda Kureyş’in hatiplerinden Süheyl b. Amr yaralanmış ve yakalanmıştı. Hz. Ömer, “Ya Resulallah onun ön dişlerini sökeyim de bir daha senin aleyhinde konuşmaya kalkmasın” deyince buna razı olmamış ve “Ben dişlerini söktürerek ona işkence yapamam. Allah da beni, peygamber olduğum halde aynı azaba uğratar” diye cevap vermiştir.⁴⁰

İslam dininin böyle emretmesine rağmen neden müslüman olan bazı insanlar terörist eylemler yapmaktadırlar? Her ne kadar terör ve şiddet eylemleri onaylanmasa da bu Müslümanlardan şiddet yanlısı çıkmaz anlamına gelmemektedir. Çünkü dinin teolojik manada emrettiğiyle dindarın sosyal hayatta onu yaşaması, anlaması ve anlamlandırması farklı olabilmektedir.

Son zamanlarda İslam adına yapılan eylemlerin, bütün müslüman topluluklarının bir dışı vurumu olmadığı, bireysel anlayış ve uygulama farklılıklarından kaynaklandığı Batılı bilim insanları tarafından da ifade edilmektedir.⁴¹ Onat da dindar kimselerde meydana gelen, radikal temayüllerin İslam’dan değil, İslam’ın yanlış anlaşılmasından kaynaklandığının⁴² altını çizmektedir.

Müslümanların çeşitli terör eylemlerine karışmış olmalarının nedeni dinlerini yanlış anlamalarının yanında ekonomik geri kalmışlık, sosyal ve siyasal çözümler, kültürel yozlaşmalar, yetersiz ve yanlış din eğitimi gibi olumsuz pek çok şartlarla da yakından ilgili olduğu bir gerçektir.⁴³ Ancak bugün, Filistin’de gerçekleştirilen şiddetin nedenlerini bu saydıklarımız dışında, hem İsrail’in yaptıklarında, hem de tüm bunlara seyirci kalan ülkelerin duyarsızlığında aramak gerekmektedir. Üstelik Filistinliler vatanlarını ve kendilerini korumaya çalışmaktadırlar. Bundan dolayı da onların yaptıklarını terör, yapanları da terörist olarak kabul etmek pek mümkün görünmemektedir.

Terör eylemlerinin fiziksel ve ruhsal pek çok yöntemleri olmakla birlikte günümüzde intihar saldırıları halinde gerçekleşmesi, bu eylemlerin savu-

39 İbrahim Sarıçam, *Hz. Muhammad ve Evrensel Mesajı*, Ankara, 2001, s. 331-332.

40 Sarıçam, *a.g.e.*, s. 334.

41 Bknz. Olivier Roy, *Küreselleşen İslam*, çev. Haldun Bayrı, İstanbul, 2003, s. 21.

42 Hasan Onat, *Türkiye’de Din Anlayışında Değişim Süreci*, Ankara, 2003, s. 49.

43 Hazma Aktan, “Kur’an ve Sünnet Işığında Terör ve İntihar Eylemleri”, *İslam’a Göre Terör ve İntihar Saldırıları*, Der. Ergün Çapan, İstanbul, 2004, s. 38.

nulması zor ve daha da korkunç bir hale gelmesine neden olmuştur. Ne yazık ki İslam adına şiddet uygulayan bazı kimseler de bu metodu benimsemişler ve uygulamaya koymuşlardır. İstanbul'daki sinagog saldırıları bunun en çarpıcı örneğini teşkil etmektedir. Ancak İslam dini intihar ve cana kıymayı şiddetle yasaklamakta, hiçbir kimseye kendi canına kıyma hakkını vermemektedir. Üstelik bu tür eylemlerde suçsuz pek çok masum insan canından ve malından olmaktadır. Bu da İslam'ın asla kabul etmeyeceği bir durumdur. Çünkü Kur'an bir insanın haksız ve kasıtlı olarak öldürülmesi suçuna çok ağır cezalar verileceğini haber vermektedir: "Kim bir cana veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya karşılık olmaksızın bir cana kıyarsa bütün insanları öldürmüş gibi olur. Her kim bir canı kurtarırsa bütün insanları kurtarmış gibi olur." (Maide suresi, 5/32)

Sünni İslam geleneğinde her ne kadar intihar sistemiyle başkalarına zarar verme geleneği olmasa da tarihte Hasan Sabbah tarafından kurulan Haşhaşilerin suikast eylemlerini ilk uygulayan ve bu uğurda kendilerinin feda eden insanlar oldukları bilinmektedir.⁴⁴ Bilindiği gibi Hasan Sabbah Alamut kalesini zaptederek bir fedai teşkilatı kurmuş, afyon içirilerek ölüm makinesi haline gelen bu fedailer de İsmaililiği her tarafta yaymak için kendilerini feda etmekten geri durmamışlardır.⁴⁵

İslam tarihinde dini yanlış anlamlandırmanın en çarpıcı örneğini Haricilerde bulmak mümkündür. Çünkü bu insanlar Kuran'dan kendilerine delil aldıkları ayetleri anlayamadıkları gibi yanlış yorumlamışlar ve bu yanlış yorumlarıyla eylemlerini meşrulaştırmaya çalışmışlardır.⁴⁶ Haricilerin, kültürel yapıları, yetişme yöntemleri, sosyal durumları ve yaşadıkları yerler, onların olaylara dar açıdan bakan bir zihniyete sahip olmalarında önemli olmuştur.⁴⁷ İşte bu zihniyet yapısı Haricilerin sosyal düzeni bozucu isyanlar çıkarmalarına ve ilk terörist özellik taşıyan grup olmalarına neden olmuştur. Ancak onlar kendilerini eş-şurat yani canlarını Allah yolunda satanlar olarak tanımlayarak eylemlerinin dine hizmet olduğunu iddia etmişlerdir.⁴⁸

Sonuç Yerine

İster hariciler isterse de günümüzdeki terör uygulayıcıları olsun her ne kadar yaptıklarını kutsallaştırsalar da onların dini ve dinin hükümlerini yanlış anladıkları ortadadır. Bu yanlış anlamalar masum bir anlayış değil son derece tehlikeli ve zararlı sonuçları olan bir anlayıştır. Bunu ortadan kaldırmanın yolu da doğru ve yeterli din eğitiminden geçmektedir. Çünkü İslam, doğru biçimde anlaşılıp yorumlandığı takdirde, müslümanların hayatına bir anlam ve dinamizm kazandıracak güce sahiptir. Öte yandan toplumsal bir

44 B. Lewis, *İslam'ın Krizi*, s. 124.

45 Erhem Ruhi Fiğlalı, *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri*, İstanbul, 1990, s.132.

46 M. Saffet Sarıkaya, *İslam Düşünce Tarihinde Mezhepler*, Isparta, 2001, s. 100.

47 Ahmet Akbulut, *Sahabe Devri Siyasi Hadiselerinin Kelami Problemlere Etkileri*, İstanbul, 1992, s. 245-246.

48 Taha Akyol, *Hariciler ve Hizbullah İslam Topluluklarında Terörün Kökleri*, İstanbul, 2000, s. 90.

olay ve gerçeklik olarak dinin deneysel, objektif, bilimsel ve modern pedagojik yöntemler ile eğitim ve öğretiminin yapılarak bilimsel olarak incelenmesi hayati bir önem taşımaktadır. Eğer bunlar gerçekleştirilemezse, içe kapanma nedeniyle fanatizm ve radikal gelişmelerin yaşanması kaçınılmaz olacaktır.⁴⁹

Günümüzde terör olaylarının uluslar arası bir nitelik kazanmış olması, terörle mücadelede de yine uluslar arası bir işbirliğini gerekli kılmaktadır. Bu işbirliği sadece yönetimler arası geniş siyasi alanlarda değil, çalışma düzeyi ve terörizmi bastırma girişiminde yasal bir çatı oluşturma anlamında olmalıdır.⁵⁰

Pek çok terörist grup yaptıkları eylemleri başka ülkelerden destek alarak gerçekleştirmektedirler. Ancak bir grubun kendi topraklarından destek bulmadan başarılı olması pek mümkün görünmemektedir. Öyleyse yapılması gereken şey ülke içindeki insanların terörize olmalarına neden olan unsurları ortadan kaldırmaktır. Ancak bu nedenler ortadan kaldırılırken bilimsel ve demokratik yollar kullanılmalıdır. Kendi çıkarları için terörist grupları destekleyen ülkelerin bu grupların kendileri için de zararlı olacaklarını unutmamaları gerekir.

Son zamanlarda gerçekleştirilen terör eylemleri pek çok ülkenin kendilerini güvende hissetmemelerine neden olmuştur. Bu ülkeler güvensizliğin neden olduğu refleksiyle, kendi güvenlikleri uğruna başka ülke insanların hayatlarını tehlikeye atmaktadırlar. ABD'nin İngiltere ile birlikte Irak'a yaptıkları müdahale bunun en çarpıcı örneğini oluşturmaktadır. Güçlü ülkelerin, toplumların hayatlarını tehlikeye atmak yerine daha insani, daha demokratik çözümlere başvurmaları dünya güvenliği ve barışı açısından daha yapıcı olacaktır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, terör ile İslam dini nedensellik ve amaçsallık açısından incelendiğinde aralarında herhangi bir paralellik görülmemekte ve birbirleriyle örtüşmemektedir. Çünkü İslam insanın hayatına önem verip onun mutlu ve barış içerisinde yaşamasını hedeflerken, terör insanların hayatlarına son vermeyi onları korku ve tedirginlik içerisinde tutmayı hedeflemektedir. Din ile ilgili yanlış uygulamalar ise, İslam'dan değil, müslümanlardan kaynaklanmaktadır. Zaten terörü herhangi bir dine ya da kültüre ait kabul etmek de mümkün görünmemektedir.

49 Ünver Günay, *Din Sosyolojisi*, İstanbul, 1998, s. 512.

50 Bruce George-Timoty Watson, "1992 Sonrası Terörizmle Uluslar arası Mücadele", *Silinen Yüzyüzer Karşısında Terör*, çev. Başak Özger, Ankara, 2002, s. 196-197.

